

учителів і керівників театр. колективів / Ю. І. Рубина, Т. Ф. Завадская, Н. Н. Шевелёв. 2-е изд., пер. і доп. - М., 1983.

6. Театр, где играют дети: Учеб.-метод. пособие для руководителей детских театральных коллективов / Под ред. А. Б. Никитиной. - М., 2001.

7. Чухман Е.К. / Ред.-сост. Б. С. Каплан. М., 1998.

8. Щолокова О.П. Методика викладання світової художньої культури. – К., 2007.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Куркіна Сніжана Віталіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін КДПУ імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: удосконалення навчально-виховного процесу у вищій та початковій школі засобами мистецьких дисциплін, історія вітчизняної та зарубіжної педагогіки.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНІСТІ ЯК МЕТА І РЕЗУЛЬТАТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Ярослава ЛОГВІНОВА (Кіровоград)

У статті розглянуто структуру та принципи формування екологічної компетентності, її відмінності від «екологічної культури», приведено різні підходи щодо визначення даного поняття.

В статті рассмотрена структура и принципы формирования экологической компетентности, ее отличия от «экологической культуры», представлены подходы к определению данного понятия.

Ключові слова: екологічна компетентність, екологічна культура, освіта сталого розвитку, мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний, емоційно – вольовий, ціннісно – змістовний компоненти.

Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства і природи висувають нові невідкладні завдання. Одне з них - виховання молодого покоління, здатного до гармонійного співжиття з природою, раціонального використання і відтворення її багатств, психологічно готового її оберігати. Це вимагає переорієнтування екологічного виховання на можливість здійснювати випереджувальну підготовку людини до переходу на стратегію сталого розвитку. Сталий розвиток є новим принципом людського спільного життя: майбутні покоління повинні мати ті ж самі ресурсні можливості, що мають і нині існуючі. В останнє десятиліття, і особливо після затвердження конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) «Порядку денного на ХХІ століття» та визнання концепції сталого розвитку суспільства однією з національних стратегій нашої держави, відбувається різка переорієнтація оцінки результату освіти з поняття «загальна культура», «підготовленість», «освіченість» на поняття «компетенція», «компетентність». У стратегії ЄЕК ООН у галузі освіти в інтересах сталого розвитку загальною метою екологічної освіти виступає положення про те, що всі люди повинні володіти знаннями і навичками, які дозволяють їм сприяти даному процесу, відповідно до потреб сучасності і не є загрозою можливості для наступних поколінь у задоволенні своїх потреб. Освіта має

забезпечувати здатність людей і суспільства працювати заради сталого розвитку. Його мета полягає у тому, щоб люди були більш інформованими, моральними, відповідальними і вимогливими. Стратегія сталого розвитку і змінює соціальну роль екологічного виховання і освіти. Суспільство актуалізує потребу у компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи їх вирішення, а й попереджати виникнення останніх.

Отже, екологічне виховання набуває пріоритетної системоутворюючої ролі

в освіті загалом та у навчально-виховному процесі вишів зокрема.

На жаль, традиційна освіта не може у повній мірі задовольнити вказані вимоги, так як орієнтована на інші цілі і побудована на інших методичних і організаційно-педагогічних засадах. Зокрема, для неї характерні:

- абстрактний характер змісту освіти, відокремлений, з одного боку, від реальних умов і вимог життя в сучасному суспільстві, а , з іншого – від формування досвіду особистості, який накопичується у повсякденному житті за межами навчального закладу. Як наслідок, випускники не володіють компетенціями, що необхідні для активного соціально-економічного життя;
- репродуктивний характер навчання, що орієнтований на розвиток відтворювальних форм пізнавальної діяльності і особистісної соціальної активності;
- орієнтація на «середній» рівень розвитку здібностей студентів, що не дозволяє у достатній мірі використати розвиваючий ефект навчання;
- суб'єкт - суб'єктний характер навчання, при якому студенти є об'єктом педагогічних дій, а навчальний матеріал виступає об'єктом для засвоєння;

- ототожнення компетентності студентів у різних галузях діяльності з рівнем засвоєння навчального матеріалу.

У цьому контексті особливої ваги набуває формування екологічної компетентності майбутнього викладача біології, яка включає в себе не лише володіння певною системою знань, умінь та навичок, але й навички, здатність та готовність застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей та непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем і відповідальності за екологічні наслідки власної професійної і побутової діяльності. Отже, для відновлення зв'язку людини з природою, формування природовідповідної поведінки особистості необхідні спеціальні педагогічні умови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі формування компетентності у науково-педагогічній літературі приділяється багато уваги. Визначення ключових компетенцій сучасної людини відбулось у рамках проекту «Середня освіта для Європи» на Бернському симпозиумі (березень 1996р.). У подальших дослідженнях С.Бондар, О.Конноко, Л.Лепіхової, Л.Хоружої, А.Хуторського, В.Циби, І.Ящук здійснювалися спроби дати визначення узагальненому поняттю та конкретизувати його щодо різних вікових і соціальних груп, галузей знань та діяльності. Проте, у переліку ключових компетентностей, як у структурі поняття «життєва компетентність», екологічний аспект практично не представлений.

Метою статті є аналіз визначення поняття «екологічна компетентність», структури її формування та принципів, якими повинна керуватись освіта в інтересах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Основні підходи до змісту, сутності і структури екологічної компетентності, визначення принципів, за якими відбувається формування цієї якості, викладено у працях Л.Білик, О.Пруцакової, Н.Пустовіт, Л.Руденко, Л.Титаренко, С.Шмалей. Проте, на сьогодні, єдиного визначення поняття «екологічна компетентність» немає. Зважаючи на різноманітність підходів до визначення даного поняття, під екологічною компетентністю розуміють:

- інтегрований результат навчальної діяльності студентів, який формується передусім завдяки опануванню змісту предметів екологічного спрямування і набуттям досвіду використання екологічних знань у процесі навчання

предметів спеціального і професійного циклів [2, 4];

- головна мета і результат екологічної освіти, інтегральний особистісний розвиток школяра, що забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні екологічні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування [5, 39];
- здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті і природному оточенні, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля [4, 8].

На сучасному етапі розвитку досліджень в галузі екологічної освіти вчені відмічають багатогранний склад екологічної компетентності, яка включає, як мінімум, когнітивний та практично-діяльнісний компоненти. При цьому центральне місце відводиться екологічним знанням, що знижує продуктивність застосування компетентнісного підходу до результатів екологічної освіти. Дж. Равен у структуру компетентності, поряд із когнітивним і практично-діяльнісним, включає і поведінковий (афективний) компонент. Найбільш повно структура компетентності представлена у працях І.Зимньої і включає п'ять компонентів:

- 1) готовність до виявлення компетентності;
- 2) володіння знаннями про зміст компетентності;
- 3) досвід виявлення компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях;
- 4) відношення до змісту компетентності і об'єкту її застосування;
- 5) емоційно-вольова регуляція процесу і результату вияву компетентності.

Отже, у структурі екологічної компетентності можна виділити такі компоненти [1, 44]:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- практично-діяльнісний;
- емоційно-вольовий;
- ціннісно-змістовий.

Мотиваційний компонент. Базовий характер мотивації у структурі екологічної компетентності визначається тим, що успішність діяльності залежить від мотиву, який створює установку до дії. У концепціях класичної психології мотивом до дії є потреба. У сфері екологічної діяльності у студентів виникають наступні потреби: *потреба у безпеці* – збереження сприятливих умов

існування всього живого, збереження власного життя і здоров'я; *пізнавальні потреби* – пізнання природи; *моральні, естетичні потреби* – духовне спілкування з природою, прагнення бачити і зберегти красу оточуючого світу; *світоглядні потреби* – прагнення зрозуміти світ, своє місце в ньому; потреба в самоактуалізації і реалізації свого внутрішнього потенціалу через екологічну діяльність, в тому числі і професійну.

Усвідомлення потреб у формі мотиву як прагнення до екологічної діяльності пов'язано з формуванням загальної цілі даної діяльності або її результату – задоволення мотиву і потреби.

З точки зору концепції стійкого розвитку до складу екологічної компетентності, поряд із особистісно значимими мотивами, включають і суспільно і економічно значимі мотиви екологічної діяльності:

- громадянсько-патріотичні – бажання зберегти природу Батьківщини, виконати обов'язок по відношенню до наступних поколінь;
- соціально-гуманітарні – прагнення проявити повагу, турботу про людей у процесі вирішення екологічних проблем;
- гігієнічні-розуміння значення природи для збереження і зміцнення здоров'я людини;
- економічні – розумне використання виробничими силами суспільства.

Таким чином, мотиваційний компонент повинен включати як особистісно, так і суспільно значимі мотиви.

Когнітивний компонент екологічної компетентності, окрім здобуття студентами екологічних знань, передбачає формування екологічного мислення: вміння виділяти, аналізувати, порівнювати, класифікувати екологічні небезпеки, прогнозувати вплив техногенних чинників на екологічний стан навколишнього середовища. Основні властивості екологічного мислення: діалектичний характер; рефлексивність (свідомий самоконтроль екологічної діяльності); творчий характер (самостійний пошук оптимальних рішень).

Діяльнісний компонент розглядається як основний у змісті шкільної екологічної освіти (види і способи діяльності школярів, направлені на формування пізнавальних і практичних умінь екологічного характеру). У процесі екологічної освіти реалізуються такі специфічні функції екологічної діяльності: пізнавальна (засвоєння екологічних знань), практична (формування навичок охорони і збереження природи, виконання правил поведінки під час відпочинку), інформаційна (отримання, оцінка і поширення екологічної

інформації), економічна (ресурсозбереження), рекреаційна (відпочинок на природі), здоров'язберігальна і реабілітаційна (оздоровлення і зміцнення здоров'я природними засобами), розвивальна (розвиток пізнавального інтересу, творчості; самореалізація особистості).

Емоційно – вольовий компонент. Обов'язковими елементами даного компоненту є емоційне налаштування на завдання (усвідомлення почуття радості, застосування негативних стимулів, щоб якнайшвидше від них позбавитись, але не відмовлятися від справи); мобілізація енергії, стійкості і волі; передчуття емоцій захоплення від досягнень і засмучення від невдачі; розподіл зусиль протягом тривалого часу, чергування праці та відпочинку [3, 62].

Реалізація *ціннісно-змістового компонента* компетентності покликана сприяти послабленню екзистенціальної тривоги, коли людина не маючи змоги подолати багаточисельні проблеми, ухиляється від їх вирішення. Даний компонент реалізується у вигляді позиції особистості, яка формується у процесі вирішення проблемної ситуації у тому випадку, коли особистість перебудовує свої відношення, висловлює власну думку, приймає рішення, здійснює вибір. У результаті цього навчальний матеріал набуває особистісної цінності і змісту.

Як результат навчання й виховання, формування екологічної компетентності підпорядковується загальнодидактичним закономірностям цих процесів. У обґрунтуванні принципів екологічної освіти чималий внесок належить російським вченим А.Захлебному, І.Звереву, І.Суравегіній. Зокрема, І.Зверев виходить з таких методологічних засад: цілісність соціально – природного середовища; людина – частина природи і її розвиток є чинником зміни природи; історія людства – частина історії природи; визнання первинності законів природи. Відповідно він формулює принципи екологічної освіти і виховання: єдності пізнавальної і практичної діяльності з вивчення і збереження природного середовища; міжпредметності й інтеграції знань про єдність природи і суспільства; взаємозв'язку у розкритті локальних і глобальних екологічних проблем; доповнюваності екологічного аспекту у вирішенні комплексу завдань трудового, морального, естетичного, а також розумового і фізичного виховання.

Структурно «екологічна компетентність», включаючи знання і вміння, емоції і цінності, практичну діяльність і поведінку, майже тотожна «екологічній культурі особистості». Проте між цими поняттями існують суттєві відмінності.

Поняття «екологічна культура» може застосовуватись не лише для характеристики окремої особистості, а й стосовно окремих груп людей, суспільства загалом, що завжди потребує відповідного уточнення. Поняття «компетентність» одразу має особистісне спрямування і не застосовується для характеристики суспільства. Компетентність інтегрує внутрішні і зовнішні компоненти поведінки, відображаючи не лише знання про те, як діяти, а й конкретні вміння застосовувати ці знання у певній ситуації. Формування компетентності орієнтує особистість на вироблення власних моделей поведінки у різних ситуаціях, їхню авторську апробацію, адаптацію до ціннісних орієнтацій особистості.

Отже, екологічна компетентність є більш широким утворенням, ніж знання, вміння й навички, оскільки охоплює не тільки когнітивний та операційно – технологічний складові, а й мотиваційні, етичні, соціальні та поведінкові. Вона вбирає результати навчання,

систему ціннісних орієнтацій, звички, формується не лише у процесі навчання, а й у повсякденній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ермаков Д.С. Формирование экологической компетентности учащихся: теория и практика. – М.: МИОО, 2009. – 180 С.
2. Олійник Н.Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. – Харків, Українська інженерно – педагогічна академія, - 2005. – 17 с.
3. Рыжиков А.И. Природа и человек: психологические основы отчуждения// Вопросы психологии. – 1991. - №1. – С. 60-64.
4. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. – К.: „Педагогічна думка”, 2008. – 64 с.
5. Шмалей С.В. Екологічна особистість. Монографія. – К.: Бібліотека офіційних документів, 1999. – 232 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Логвінова Ярослава Олексіївна – аспірантка кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: формування екологічної компетентності у підготовці фахівців з вищою освітою.

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІКИ

Неля МАЗУР (Кіровоград)

У статті досліджуються теоретичні засади інтерпретації сутності професіоналізму майбутнього викладача педагогіки. Автор приділяє головну увагу акмеологічним аспектам формування професіоналізму майбутнього викладача.

В статье исследуются теоретические основы интерпретации профессионализма будущего преподавателя педагогики. Автор уделяет основное внимание акмеологическим аспектам формирования профессионализма будущего преподавателя.

Ключові слова: акмеологія, професіоналізм, професійна компетентність, соціальна зрілість, особистість.

Сьогодні, коли перед суспільством постала необхідність приведення до нових умов його розвитку усієї системи народної освіти, зняття тих суперечностей, що склалися між наявним рівнем функціонування, освіти і завданнями, які їй необхідно вирішувати, особливого значення набуває проблема професіоналізму педагогічної діяльності.

Відповідно актуальним є завдання наукового обґрунтування змісту та умов ефективного формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки, як інтегрованого утворення, що зумовлює продуктивність педагогічної діяльності, містить спрямованість на роботу в умовах змінного соціокультурного середовища, готовність до наукової співпраці в

європейських масштабах, ціннісні орієнтації на основі поєднання досягнень національної і світової вищої школи та розвиненість особистості педагога-професіонала у діалектичній єдності культуровідповідної професійно-педагогічної позиції, компетентності та культури педагогічного мислення, емоційно-почуттєвої та поведінкової сфери.

Вітчизняними й зарубіжними науковцями досліджено різні аспекти соціально-професійного становлення особистості викладача вищої школи, а саме: проблеми формування соціальної та професійної зрілості педагога (І.А.Зязюн., М.П. Лебедик., В.В. Радул та ін.); професійної майстерності вчителя (В.І. Авершин, І.А. Зязюн, І.Т.Федоренко, І.І. Чернокозов, Л.Л. Хоружая, С.О.Шмаков та ін.); професійно-педагогічної культури (Ж.Л.Вітлін, І.А.Зязюн, І.Ф.Ісаєв, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоєва, Н.Б.Крилова, В.О.Сластьонін та ін.), умови становлення професійної мотивації майбутнього педагога (В.К.Буряк, В.М.Галунинський, Н.В.Кічук, Н.Г.Ничкало та ін.); проблеми його професійної освіти (В.П.Андрущенко, В.І.Бондарь, О.А.Дубасенюк, І.А.Зязюн, С.Б.Єлканов, Л.В.Кондрашова, А.І.Кузьмінський, В.І.Луговий, Н.Г.Ничкало, О.М.Пехота, О.Я.Савченко, С.О.Сисоєва та ін.).